

HAL
open science

Danskhed i debatten

Mie Femø Nielsen

► **To cite this version:**

Mie Femø Nielsen. Danskhed i debatten. Torben Fledelius Knap ; Morten Nielsen ; Jacob Pindstrup. Hvad er så danskhed?, Forlaget Hovedland, pp.73-91, 2005. hprints-00284922

HAL Id: hprints-00284922

<https://hal-hprints.archives-ouvertes.fr/hprints-00284922v1>

Submitted on 30 Jul 2008

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Mie Femø Nielsen

Danskhed i debatten

Danskheden er her, der og alle vegne i medierne. Statsministeren siger i sin nytårstale 1. januar 2003, at danskhed er andet end frikadeller og brun sovs, og Dronningen sender sine 'gode nytårønsker til de danske syd for grænsen med en varm tak for deres trofasthed over for alt dansk, og til de mange ude omkring, hvis rod er i Danmark, og som hæger om danskheden og det danske sprog.' Og i denne bog sætter en hel række forskere sig for at drøfte, hvad det egentlig er.

Et tilbagevendende spørgsmål er, om danskhed er essens eller konstruktion. Er det noget, man er, eller er det noget, man gør? Som en hjælp til at føre den diskussion videre vil jeg gerne introducere et tænkeredskab i form af en model, der giver en skelnen mellem de lag, man kan operere med, når man taler om identitet.

Man kan skelne mellem tre lag af identiteter – man kunne kalde dem for mikro, mezzo og makro, men det er nu ikke så vigtigt.

For at begynde i det midterste lag, mezzolaget, så kan vi arbejde på at skabe forskellige roller for os selv og hinanden. Det kan være roller som uformel leder, krakiler eller for den sags skyld charmetrold. Men disse roller, eller mezzo-identiteter, 'er der jo ikke bare'. Vi skaber dem, når vi kommunikerer. Derfor bliver de *til* på mikroplan. Her er alle de myriader af tekster, såvel skriftlige som mundtlige, vi producerer i forskellige sammenhænge, lige fra artikler til sladder i kaffepausen.

På makroniveauet er de identiteter, vi kan tage med os, men selv de er ikke så fasttømrede endda. Inden for moderne kønsforskning taler man bl.a. om, at man 'gør kønnet'. Og man kan *gøre* sit køn på forskellig måde. Vi ved alle sammen, at man kan udrette noget med slips, g-streng, rullekravesweater, bobybuilding og løse håndled.

Men hvor er danskheden så henne? Er det noget man *er*, eller er det noget, man *gør*? Det er ret vigtigt at få drøftet, fordi der er nogen, der gerne vil vide, hvordan man så 'gør', eller hvad man skal 'blive'.

Uanset om vi 'er' det eller ej – den diskussion er nemlig ikke så forenklet, som jeg her gør den til – så gør vi noget *med* danskheden, når vi henviser til den i vores kommunikation. Danskheden bruges til noget i identitetskonstruktionen i debatten. Og det er dét, jeg kan sige noget om i denne artikel. Jeg beskæftiger mig nemlig med, hvordan begrebet bliver brugt i den offentlige debat. I den forbindelse vil jeg kigge på, hvad debattører siger om sig selv og om modparten i debatten ved hjælp af bl.a. danskhedsbegrebet.

DEN POSITIVE DANSKHED

Vi møder tit den positive brug af begrebet danskhed. Når det er dansk, er det gerne godt og rigtigt. Jeg har ikke undersøgt, hvor mange firmaer der har ordet 'dansk' i deres navn, og hvor mange af deres produkter, der har det. Men det er mange. Er det dansk, så er det af god kvalitet, eller det er den rigtige måde at se på tingene på. Det kan tilmed være 'rigtig dansk':

I rampelyset: Danske toner

Rialto Teatret: Jeg syn's, jeg kan mærke mit hjerte – et sted. Fra 8.3. til 18.3.

'Jeg syn's, jeg kan mærke mit hjerte – et sted' er den betryggende titel på den musikalske cabaret, der fra på onsdag går over scenen på Rialto Teatret, Frederiksberg Rådhusplads. Det er de to skuespillere Julie Carlsen og

Susan A. Olsen, der er gået sammen med musikerne Lone Selmer og Peter Bom om en forestilling, der siges at være 'et indlæg i debatten om den tid, vi lever i'. Den skal også være et bud på, hvad der er 'rigtig dansk, en hyldest til livet og poesien, en genkendelsens melodi og et godt smil'. Cabaretten er skabt over musik og tekster af bl.a. Gnags, TV-2, C.V. Jørgensen og Benny Andersen. (...)

(Politiken 3.3.2000, I Byen: 12, af Peter Thygesen)

Danskhed brugt som kvalitetsargument er så udbredt, at man ofte ikke studser over det. Og dog. På et tidspunkt kørte en tv-reklame over skærmene, hvor man ser en asiatisk udseende mand komme ind i et minimalistisk indrettet hjem. Han bliver modtaget af en ligeledes asiatisk udseende kvinde og pakker sin kuffert ud, der viser sig at indeholde en del artefakter med rod i Danmark. Han sætter en cd på, hvor Poul Bundgaard synger sangen *Bordets glæder*, og mens han står og tilbereder et måltid, lyder han, som om han fortæller om Danmark. Ordene 'Denmark' og 'tak tak' forekommer i hans tale. Parret morer sig vældigt, og til sidst serveres måltidet, hvor en Knorr-sovs indgår, som forinden er blevet præsenteret for kvinden som et særligt kærlighedsmiddel, manden har hjembragt. Parret kunne angiveligt trænge til et sådant, eftersom deres møde og indbyrdes optræden virker meget hæmmet, især i betragtning af den forudgående adskillelse. Fx kindkysser de ærbart, og imens ser man mandens opspærrede øjne og løftede øjenbryn vidne om ophidselse og om, at så tæt kontakt mellem dem er sjælden.

At Livgarden og Den lille Havfrue skulle være særligt dansk har vi nok hørt før, men grønlig pulversovs fra et multinationalt firma som Unilever? Den er ny. Hvorfor så forsøge at konstruere denne sovs som noget særligt dansk, noget så typisk dansk, at det egner sig som souvenir? Det er jo nok fordi danskhed forbindes med noget positivt, i hvert fald i Danmark, og fordi Unilever gerne vil have danskerne til at spise mere pulversovs.

Danskhed er et argument i sig selv. Vi skal købe den, fordi den er dansk. Danskhed er en argumentatorisk ressource, og som sådan kan den bruges til at definere, hvad der er skidt, og hvad der er kanel.

DEN NEGATIVE UDANSKHED

Den positive danskhed har en parallel i den negative udanskhed:

Udansk demokratiforagt

(...) Endelig siger imamen, at han og ligesindede naturligvis ikke kan gøre noget ved, at stening og dødsstraf er elementer i islamisk jura. Jamen, det er jo præcis det, man må forlange, de gør. Ingen betydende kristen teolog hævder længere princippet om øje for øje, og tand for tand som udtryk for juridisk retfærdighed, selv om der står sådan i Bibelen. Forhåbentlig kan ikke blot statsministeren, men også andre ansvarlige politikere gennemskue Fatih Alev med hans dobbelttunge tale og udanske demokratiforagt. (...)

(JP 4.1.2003, 1:9, debatindlæg af Morten Lintrup)

Lykketofts umulige opgave

(...) Han forbindes med socialdemokratisk centralisme, skattemæssig nidkærhed og en udansk fjendtlighed over for blandt andet vore amerikanske allierede. (...)

(Erhvervsbladet 31.12.2002, af Karsten Madsen)

Tjenere og kokke trætte af røg

Rygeforbud er udansk

(...) Et generelt rygeforbud vil være en meget udansk måde at løse problemet på, men der skal samtidig ikke herske tvivl om, at vi mener, at der skal strammes op på de nuværende arbejdsmiljøregler, så vores medlemmer får et sundere arbejdsmiljø. (...)

(BT 1.12.2002, 1:4, fra Ritzau)

Her ser man formuleringer som 'udansk demokratiforagt', 'udansk fjendtlighed' og en 'udansk måde at løse problemet på', og der kan også være tale om en udansk måde at føre politik på.

DEN POSITIVE UDANSKHED

Der er imidlertid også en anden anvendelse af udanskheden, en ironisk distancerende anvendelse. Det er den positive udanskhed:

Varm og kold – men aldrig lun

(...) Han hader etiketten 'lune Larsen'. 'Larsen er ikke en skid lun. Larsen har blink i øjet, men han er ikke lun. Ikke hvis lun betyder hverken kold eller varm, men midt imellem. Altså lunken. På det punkt er Larsen meget udansk. Han har nærmest et italiensk temperament. Enten brænder Larsen. Eller han er iskold.' Sådan skriver vennen, forfatteren og håndtegneren Peder Bundgaard i en ny biografi, 'Larsen', om Danmarks nationalskjald.

(Flensborg Avis 29.11.2002, kronik af Sonja Sabinsky)

Denne anvendelse vil jeg heller ikke gøre så meget ud af her, men man ser især begrebet anvendt om personligheder og om noget, der er storslået og selvbevidst. Det, der gør Kim Larsen så ærkedansk, som man ellers tit hører, at han skulle være, er måske hans udanske temperament ...

Dermed den positive danskhed og den negative henholdsvis den positive udanskhed. Den positive danskhed kan godt gå hånd i hånd med den positive udanskhed:

Mads Mikkelsen: Selvfølgelig vandt vi

(...) Allerede ved gaten blev de modtaget med champagne og lykønskninger, og hos seriens Fischer, alias Mads Mikkelsen, var den vanlige cool attitude fundet frem, da spørgsmålet om, hvorvidt sejren var overraskende, blev stillet:

'Næh, vi var fire nominerede, så der var jo 25 procents chance. Jeg var rimelig sikker på, at vi vandt. Jeg har hele tiden troet på det,' fastslog han på dejlig udansk vis og tilføjede:

'Der er i forvejen meget fokus på dansk kultur og film. Dem, vi var oppe imod, kom også hen til Sven og Peter og sagde, det var de rigtige, der vandt. Og det kan vi jo kun være enige i.' 'Rejseholdet's Ingrid Dahl, Charlotte Fich, var udmattet efter fire dage i New York, som har vendt op og ned på dag og nat.

'Vi er trætte og lige vågnet. Men det var dejligt at vinde,' sagde hun, mens hun nippede til champagnen.

At 'Rejseholdet' vil være umulig at overføre til en amerikansk version, kunne begge skuespillere blive enige om, og Charlotte Fich pointerede, at det måske netop er derfor, serien kan gøre sig i udlandet – fordi den er specielt dansk.

(BT 28.11.2002, 1:27, af Rikke Pedersen)

Her ser vi, hvordan Mads Mikkelsen så udansk har troet på vinderchancerne for den ægte danske tv-serie, Rejseholdet. Måske har journalisten ikke tænkt over det, men to kilder bruger her danskhedsbegrebet stik modsat, og faktisk giver det mening. Det drejer sig bare om at være dansk, når dét er bedst, og udansk, når dét er bedst. Det må være det ultimative kvalitetsargument.

DANSKERNE OVER FOR DE FREMMEDE

Men hvordan bruges de her poler så i debatten? Det kan der ses nogle eksempler på i det følgende. Først til et eksempel fra indvandrerdebatten:

Helt ærligt mand, DR1 10.9.98. Værter: Mette Fugl og Karen Thisted, deltagere: Mogens Camre og Søren Krarup¹

MF: Mogens Camre, muslimerne og deres overvægtige koner kører i Mercedes, mens danskeren kører i Skoda, citat en dan-

sker. Det er dig, der har skrevet det, og du ser det som en slags samfundskritik. Ville du heller have, at det skulle være omvendt, skulle danskerne og deres halvfede koner køre i Mercedes og muslimerne i Skoda?

MC: Nu har jeg jo citeret en ganske almindelig jævn arbejder for en udtalelse, som jeg har gjort med flere andre i den samme kronik, det er der ...

MF: Vi taler om en kronik, du skrev i Politiken ...

MC: Ja, det er fuldstændig rigtigt, og det som jeg har trukket frem, det er den vrede, jeg møder blandt en hel masse danskere, som siger, dette her velfærdssamfund det har vi og vores fædre og mødre skabt, det er noget, hvor vi har betalt til i mange år. Sådan et samfund kan man da ikke bare lige komme ind i udefra og så gøre krav på de goder, vi andre vi har betalt.

Camre lægger afstand til udtalelsen ved at angive at tale på vegne af en anden; han angiver at animere en ytring fra 'en ganske almindelig jævn arbejder'. Han argumenterer for citatet med endnu et citat fra 'en hel masse danskere'. Dermed tager han ikke ansvar for hverken udtalelserne eller ordvalget. Valget af citater er dog hans, og gennem dem stiller han en modsætning op mellem de danske og de fremmede, her muslimerne. Modsætningerne hedder danskere over for muslimer, det at køre i Skoda over for det at køre i Mercedes, og der er en umarkeret position over for det at være mand med en overvægtig kone, og endelig stilles der et vi op over for det at komme udefra. Dermed kan man ikke være muslim (og gift med en slank kvinde med fod på speederen i egen Skoda) og tilhøre det 'vi', der er 'danskere'.

Den type modsætningspar og ordvalget fører så til kritik:

Dansk Folkeparti: Pia K.: Stop muslimske politikere
Pia Kjærsgaard frygter en muslimsk magtovertagelse i Danmark. Ikke kun Dansk Folkeparti men også de øvrige politiske partier 'vil blive bekriget, når musli-

merne har sat sig tungt rundt om i Danmarks folkevalgte forsamlinger.' SF's Margrethe Auken kalder udtalelserne uværdige og udannede.

'Det er et sprogbrug, man kun finder, hvor folk er ved at gå i menneskelig og kulturel opløsning. Nu er hun jo fuldstændig på niveau med Glistrup. Og det er om noget udansk.' Socialdemokratiets Dorte Bennedsen mener det er lodret vās og vrøvl: 'Pia Kjærsgaard opbygger en frygtbølge, der intet hold har i virkeligheden. Det er kvalmende usmageligt og har intet med det danske menneskesyn at gøre.'

(JP 26.4.2000, 1:5, af Torben Benner)

Her ser vi modparten i debatten (man kunne kalde dem 'for-indvandrer-siden') udlægge modstanderen, Pia Kjærsgaard, som udannet, uværdig, kvalmende og udansk. Det er en skarpt negativ bedømmelse, og den kobles op på danskhed. Danskhed bruges her til at stille en modsætning op mellem for-indvandrersiden og imod-indvandrersiden.

FOR-SIDEN OVER FOR IMOD-SIDEN

Modsætningen mellem for-indvandrersiden og imod-indvandrersiden ser man i spil i debatten:

Debatten DR2 5.4.2001. Vært: Naja Nielsen, deltagere: Pia Kjærsgaard, Ulla Tørnæs, Mimi Jakobsen og Lone Dybkjær

Vz: Det er den her rapport det handler om. Den er udgivet af en kommission under Europarådet og på niogtyve sider kan man læse en krads kritik af Danmark: Vi er et land præget af fremmedhad og intolerance, og ansvaret ligger blandt andet hos Dansk Folkeparti, fordi de puster til ilden, hos midterpartierne fordi de er bange for at miste vælgere og hos medierne fordi de skaber fordomme, skaber sensationer om alle sager der involverer folk med en ikke dansk baggrund. Sådan lyder nogen af ordene i rapporten, men Pia Kjærsgaard for at starte med dig: Er du enig i konklusionerne, hovedkonklusionerne her i rapporten?

PK: Aldeles ikke og jeg synes, det er en fuldstændig utroværdig rapport, og det synes jeg osse er blevet godt dokumenteret her i går og i dag efter den udkom, altså at man sender to mennesker til Danmark i to-tre dage, en fra Ungarn og en fra Kroatien, hvor man tilbyder dem at tale med dem som har de rigtige meninger i forhold til det her emne og derefter skriver de deres rapport, drager hjem, eller i omvendt rækkefølge, og så får vi hæftet sådan et stempel på os, altså Danmark tænker jeg på, det synes jeg er ganske, ganske urimligt.

Vz: (Henvendt til Mimi Jakobsen) Hvad, hvad siger du til hovedkonklusionen i det her, altså et fremmedfjendsk og intolerant land?

MJ: Ja, jeg vil for det første sige, nu ved vi jo allesammen, hvad vi nu skal mene om folk fra Ungarn og Kroatien.

(Dybkjær smiler, og værten skotter til Kjærsgaard)

Det er i jo hvert fald godt at få slået fast – meget apropos ...

Pub: (et par ler og begynder at klappe)

MJ: Men jeg siger at, at ...

Pub: (klapsalver)

MJ: fjendsk ...

Pub: (klapsalver klinger af)

MJ: fjendsk ... Jeg vil sige, at jeg synes ikke vi er venlige nok, vi er ikke åbne nok, vi giver ikke folk chancer nok, og vi lukker os omkring en lille kerne som vi, nogen kalder danskhed. Og så vil jeg i øvrigt sige, at jeg forstår slet ikke Pias vrede eller forargelse (fortsætter)

Her skaber Mimi Jakobsen et fællesskab om at lukke Pia Kjærsgaard ude fra det gode selskab. Lad os først se på, hvordan hun gør det, og dernæst på hvilket materiale i Kjærsgaards forudgående tale, hun bygger på.

Værten stiller Mimi Jakobsen et spørgsmål, der først kan opfattes som en opfordring til at opponere mod Pia Kjærsgaard: 'Hvad siger du til hovedkonklusionen i det her', men derefter afgrænser hun spørgsmålet 'altså et fremmedfjendsk og intolerant land', hvorved Mimi Jakobsen bliver stillet et spørgsmål, der er parallelt til det, Pia Kjærsgaard blev stillet:

'Pia Kjærsgaard for at starte med dig. Er du enig i konklusionerne, hovedkonklusionerne her i rapporten?'. Mimi Jakobsen kommenterer nu på Pia Kjærsgaards tale og går først langt senere over til at svare på selve spørgsmålet. Hendes kommentar 'Ja, jeg vil for det første sige, at nu ved vi jo allesammen, hvad vi nu skal mene om folk fra Ungarn og Kroatien' henviser til Pia Kjærsgaards forudgående tale, hvor de to lande netop blev nævnt. Der er her tale om et udsagn, der skaber en implicit kontrast mellem et 'vi' og en modpart. Eftersom der er noget 'vi' ved 'nu', er det en erkendelse, der lige er blevet skabt. Med referencen til Ungarn og Kroatien bekræftes, at det er en erkendelse, der netop er blevet skabt af Pia Kjærsgaards tale. Dermed skabes der et 'vi', som står i modsætning til Pia Kjærsgaard på grund af det, der lige blev sagt.

Afleveringen af punchlinen sker lige efter bogen. Studier af britiske politikere viser, at en effektiv aflevering er afgørende for, om publikum kvitterer med latter og bifald.² Der skal gives tid til, at publikum kan reagere. Det gør Mimi Jakobsen ved først at holde en kort pause, og imens kvitteres der med et stort smil fra Lone Dybkjær, og værten drejer hovedet og skotter til Pia Kjærsgaard, som for at se hendes reaktion. Publikum falder nu ind med latter og klapsalver, og Mimi Jakobsen formår med en kombination af små pauser og forsinket aflevering af parret ('fjendsk - fjendsk') at give rum for publikums bifald.

Mimi Jakobsen går altså målrettet efter klapsalverne og malker dem til det yderste. Lad os nu se på den del af Pia Kjærsgaards forudgående tale, Mimi Jakobsen bruger som materiale til sin klappælde.

Pia Kjærsgaard bliver stillet et ja/nej-spørgsmål af værten, som hun svarer afkræftende ('aldeles ikke') på, hvorefter hun uddyber. Hendes uddybning består i en kritik af rapporten ('og jeg synes, det er en fuldstændig utroværdig rapport'), og hun henter legitimitet til kritikken ved at henvise til, at hun ikke står alene med synspunktet ('og det synes jeg også er blevet godt dokumenteret her i går og i dag efter den udkom').

Hun ekspliciterer derefter kritikken af metoden bag rapporten, der viser sig at have fire punkter:

- 1) begrænsede ressourcer ('to mennesker')
- 2) begrænset tid ('i to-tre dage')
- 3) begrænset adgang ('en fra Ungarn og en fra Kroatien')
- 4) begrænsede eller skævvredne data ('hvor man tilbyder dem at tale med dem som har de rigtige meninger i forhold til det her emne').

Efter at have kritiseret basis for rapporten går hun videre til at skitsere det proceduremæssige efterspil ('og derefter skriver de deres rapport, drager hjem eller i omvendt rækkefølge') og konsekvenserne ('og så får vi hæftet sådan et stempel på os'). De angivne konsekvenser giver den mulighed, at det kan være Dansk Folkeparti, der bliver stemplet, jævnfør værtens åbning, men denne mulighed fjerner Pia Kjærsgaard efterfølgende ('altså Danmark tænker jeg på'). Til sidst producerer hun en bedømmelse ('det synes jeg er ganske, ganske urimeligt'), hvad der bl.a. er en klassisk måde at vise, at man har talt færdig.

Hvis Pia Kjærsgaards tale havde været produceret af en kommentator, så ville den måske blot været blevet betragtet som et kritisk indlæg i debatten om metoden bag den omstridte rapport. Faktisk blev en lignende kritik formuleret i dagene op til, og af andre end medlemmer af Dansk Folkeparti. Men givet at Kjærsgaard og Dansk Folkeparti tidligere har ytret sig markant i indvandrerdebatten om folk, der kommer til landet langvejsfra, så vil hendes tale blive set i den kontekst også.

Så hvad er der at komme efter i hendes tale? Tre ting. For det første nævner hun de to lande, som udsendingene kom fra. Det er ikke muligt at nævne noget 'sådan i al uskyldighed'; det betyder noget, at det bliver nævnt. Hertil kan man indvende, at i sammenhængen er det ganske relevant at nævne, hvor de kom fra, ligesom man kan spørge, om det ville have gjort en forskel, om de havde været fra Japan og

Australien. Det ville det nok, eftersom navnet Ungarn fremkalder associationer til Østeuropa og en relativt fattig befolkning, mens Kroatien leder tankerne hen på borgerkrig og flygtninge. Begge lande passer dermed ind i mønstret for lande, som Dansk Folkeparti tidligere har udtrykt modvilje mod flygtninge fra, hvad Japan og Australien ikke gør, selv om de også ligger langt fra Danmark. For det andet er der placeringen af den lille oplysning. Den kommer ikke i forbindelse med første punkt på metodekritiklisten, hvor den ellers ville have været mest relevant, nemlig hvor der var tale om at sende to mennesker til Danmark. Den kommer først som tredje punkt, efter punktet om begrænset tid. Det gør det mindre uskyldigt at nævne landene. For det tredje konstrueres kritikken i nutid, selv om der tales om noget, der er foregået. Nutidskonstruktionen 'man sender' og 'man tilbyder dem' får beskrivelsen af forløbet til at ligne en madopskrift. Den detaljerede udfoldelse af metoden efterfulgt af de svare konsekvenser for landet giver konstruktionen et skær af komplot.

Der er altså noget at komme efter i Kjærsgaards tale, men det er minimalt, og man skal være hurtig for at fange den på stedet. Man kan derfor indvende, at Jakobsen blot viser sig som en snarrådig og dreven retoriker, der på stedet formår at afsløre modparten med fingrene i kagedåsen, hvad publikum kvitterer for med latter og bifald. Kun en tåbe frygter imidlertid ikke latteren i debatter (Jørgensen, Kock og Rørbech 1994), fordi publikum har en tendens til nok at le, men til gengæld også at give sin efterfølgende tilslutning til objektet for latteren. Som strategi betragtet er Mimi Jakobsens udfald derfor kortsigtet. Hun konstruerer et fællesskab med publikum ('nu ved vi jo allesammen') om at lukke Pia Kjærsgaard ude. Kjærsgaard er ikke med i det gode selskab, så 'vi' behøver ikke at tage alvorligt, hvad hun siger. Og dermed heller ikke, hvad hendes vælgere siger.

OVERDANMARK OVER FOR FOLKET

Dette harmonerer påfaldende med et tredje modsætningspar i

indvandrerdebatten, nemlig et som imod-indvandrerensiden stiller op, en modsætning mellem Overdanmark og Folket:

Helt ærligt mand, DR1 10.9.98. Værter: Mette Fugl og Karen Thisted, deltagere: Mogens Camre og Søren Krarup

MC: Men det jeg bliver nødt til at sige til dig det er at det du ... det, det jeg prøver at få sagt, det er, at der er en holdning i Overdanmark, og den er, at åh vi skal endelig lukke dem ind i vores lille smørhul, og der er jeg en ... som jeg så en lærerinde skrive en dag i avisen: Jeg har aldrig nogensinde hørt om ... det er aldrig blevet bevist for mig, at muslimske kvinder skulle være undertrykt. Det er den ... Det er den holdning som, som man prøver fra Overdanmarks side at lægge på befolkningen, og så har du et folkeligt oprør, og det har ganske betragtelige dimensioner, og det folkelige oprør det kommer ikke ud fordi mange af de mennesker de kan ikke skrive kronikker i Politiken eller ikke få en kronik optaget i Politiken.

Det har ... det har jeg så givet et udtryk for hvad fem-seks familier og nogen mennesker i nogen situationer har udtalt om det, og det har så sat en debat i gang – det synes jeg er vældig godt.

Den modsætning, Mogens Camre her stiller op, er mellem et Overdanmark over for befolkningen. Overdanmark (der fx består af skolelærere!) prøver at presse sine holdninger igennem (fx ved at skrive kronikker i Politiken) og bliver derfor mødt af et betragteligt folkeligt oprør. Folket kan ikke skrive kronikker, eller i hvert fald ikke få en kronik optaget i Politiken, og har derfor brug for en Camre som talerør. Men dominansen fra Overdanmark er så stor, at selv han kan have svært ved at trænge igennem, jævnfør 'det er det jeg prøver at få sagt'. Dette modsætningspar er naturligvis en konstruktion. Eftersom et overvældende flertal af befolkningen ikke stemmer på Mogens Camre og på Dansk Folkeparti, så er det en tilsnigelse at give sig ud for at tale på vegne af folket. Men det er en konstruktion, der passer som fod i hose til fx sekvensen,

hvor Mimi Jakobsen afklapper Pia Kjærsgaard for noget, denne siger i debatten.

OVERDANMARK OG FOLKETS UNDERTRYKTE STEMME
Nu har vi så tre modsætningspar:

OS	DEM
'Vi, der er de rigtige'.	'Dem, der er de forkerte'
Danske	Fremmede
Vi indvandrervenlige, der besidder den ægte danskhed	Dem, der vil lukke folk ude
Vi, der er folkets talerør	Dem, der tilhører Overdanmark

Det er i alle tre tilfælde 'os', der er de rigtige, og 'os', der er de 'rigtigt danske'. Modsætningsparrene er så symbiotiske, at de nærmest fungerer sekventielt: Modsætningen mellem 'vi danske' over for 'de fremmede' fører til modsætningen mellem to grupperinger inden for 'vi danske'. Den ene gruppering hævder at besidde den ægte danskhed, hvor modparten er udanske, fordi de vil lukke andre ude. Den anden gruppering replicerer hertil, at man agerer talerør for folket, som modparten fra sin position som hævet over folket forsøger at lukke munden på.

For hver positionering spiller danskheden en rolle. Der konstrueres nogle positioner som henholdsvis 'ægte danskhed', 'det danske folk' og 'Overdanmark'.

Nu kan for-indvandrersiden jo bekæmpe den identitet, som imod-siden forsøger at konstruere for dem. Men faktisk samarbejder de om den. Ved at stille sig op over for imod-siden og bedømme dens udtalelser og sætte den i skammekrogen hæver den sig over den og er med til at bekræfte, at man faktisk står over imod-siden.

Se fx, hvordan Margrethe Auken i det følgende eksempel stiller sig over Mogens Camre og bedømmer hans udtalelser i stedet for at argumentere imod dem:

TV-Avisen med Topmødemagasinet, DR1 11.12.2002, Mogens Camre og Margrete Auken

MC: Jævne mennesker, det er jo ikke frie mennesker her på samme måde som de er hjemme, det er et autoritært system og i det øjeblik at det glipper, så er der stor risiko for, at landet får en udvikling som er en præstestat à la Iran, men der er ikke nogen, der vil slå hånden af Tyrkiet eller være hovne over for Tyrkiet, men hvis vi ...

MA: (afbryder) Du gør da osse det, altså du har lige sagt, at de vil falde tilbage til et iransk præstestyre.

MC: Jamen det er der bestemt risi ...

MA: Det er ganske hovent synes jeg ...

MC: Ja altså det, det, det må jeg sige, det er det, mine sagkyndige tyrkiske venner siger, og det er det som er forsvaret ...

MA: (afbryder) Spekulerer på hvem dine venner er; dem kan jeg normalt ikke lide, så jeg kan heller ikke lide dem ...

MC: Jeg tror at ... jeg tror, jeg tror, de er væsentlig tættere på det, der er den ...

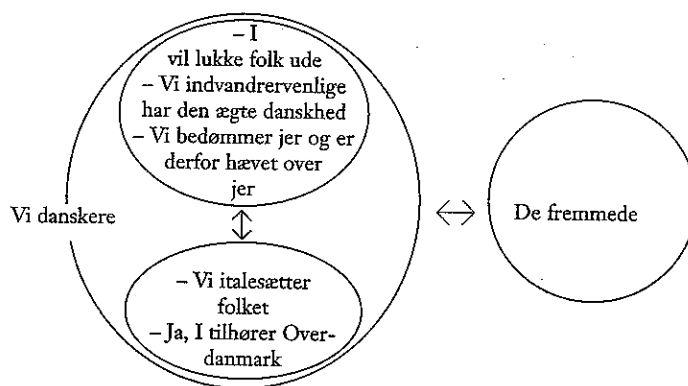
MA: (samtidig med MC) Du mener iransk ...

MC: ... magtelite hernede i det her samfund.

Camre kommer her med en prognose for Tyrkiets udvikling, i fald landet ikke får mulighed for at blive en del af EU. Denne prognose kunne lige så vel være fremsat af en udenrigskommentator. I stedet for at argumentere imod prognosen eller grundlaget for den responderer Margrete Auken ved at skabe en modsætning mellem Camres venner (den af Camre angivne kilde til prognosen) og dem, hun kan lide, og hun opgraderer hans 'præstestat' til 'præstestyre' og ændrer hans 'får en udvikling' til 'falde tilbage til'. Hun griber til debatteknikken 'gå imod det, modparten lige har sagt ved at inddrage hans egen

tale som bevis for det modsatte' eller 'lyt efter benægtelser og gør, hvad modparten lige sagde til et eksempel på det modsatte af, hvad vedkommende lige benægtede'. Som materiale anvender hun en let forvrængning af hans tale. Der er meget at sige om dette uddrag, her skal blot fokuseres på, hvordan Auken lukker Camre ude af den kreds, der er værd at lytte til. Ikke mindst med sin mimik viser hun sin foragt for modparten i debatten, og hun går efter manden i stedet for efter bolden.

Der tegner sig med sådanne sekvenser et mønster for en vigtig struktur i indvandrerdebatten:

Indbyrdes positionering af 'for-indvandrersiden' og 'imod-indvandrersiden'

Imod-indvandrersiden orienterer sig imod de fremmede og konstruerer sig som det tavse flertals undertrykte stemme.

For-indvandrersiden viser sig ikke så meget at være *for* de fremmede, som at være *imod* imod-siden. At man vil afgrænse sig fra imod-folkene er, hvad man primært har på hjerte i sådanne sekvenser. For-siden konstruerer en identitet for sig selv som nogen, der er bedre end imod-siden, og som er hævet over den. I stedet for at holde sig til sagen og diskutere den (metoden bag rapporten eller prognosen for Tyrkiets ud-

vikling), så skælder de ud på imod-siden, og dermed bekræfter de den identitet, som imod-siden forsøger at skabe for dem, nemlig et Overdanmark, der undertrykker folkets stemme. Imod-sidens manøvre er nemlig, at når man skælder ud på imod-siden, så skælder man ud på folket og undertrykker dets stemme, og så er der desto mere brug for et talerør, som kan råbe højt.

Dermed har alle samarbejdet om at stå med klare identiteter i debatten. Vel at mærke identiteter, som fungerer fint sammen, som nærmest er symbiotiske. For-siden har fået bekræftet, at imod-siden er underlødige, og imod-siden har fået bekræftet, at den er det tavse folks talerør. For-siden har fået konstrueret en identitet som hævet over imod-siden, og imod-siden har fået konstrueret en identitet som folkets stemme, der bliver forsøgt bragt til tavshed.

De eneste, der ikke rigtig har fået noget ud af det, er indvandrerne, som ellers var dem, kampen stod om. Men de er jo også bare nogen, man taler *om*, ikke ligeværdige aktører i debatten. De er objektet for debatten. Men *det* er en helt anden artikel, så den pointe vil jeg ikke gøre mere ud af her. Jeg kan dog henvise til kronikken *Debat om debatten*, bragt i Politiken 18. marts 2003.

DANSKHEDSDETEKTOR

Når man hører folk bruge begrebet danskhed i debatten, kan man med fordel bruge denne lille 'danskhedsdetektor':

- Udskift 'dansk'/'danskhed' med 'australsk'/'australskhed': Giver nationalitet mening?
- Tjek om der skabes et modsætningsforhold: Er det relevant, eller er det bare for at lukke modparten ude?
- Udskift 'dansk' med 'godt': Skifter betydningen afgørende, eller er det bare et andet ord for 'rigtig'?
- Udskift 'udansk' med 'forkert' eller 'pompøs' eller 'højtidelig': Bruges det til at lukke ude, eller modsat med ironisk distance til det jævne og uambitiøse?

Denne artikel har næppe gjort nogen klogere på, hvad danskhed er. Til gengæld håber jeg at have vist, hvad begrebet bliver brugt til. Bemærkelsesværdigt er det, at danskhed ofte bruges i flæng – eller til at skyde sig i foden med.

1. Teksten er oprindelig udskrevet af Anja Eriksen, Lisbeth Langwadt, Louise Wejlemand, Majken S. Eliassen og Sanne Teglgård Rosbøg og efterfølgende retranskriberet af undertegnede. Det samme gælder for eksemplet 'Debatten'. Jeg har til denne artikel forenklet begge transkriptioner en del.
2. I bogen 'Our Masters' Voices' viser den engelske forsker Max Atkinson, hvordan en taler ved hjælp af bestemte retoriske greb kan fremprovokere bifald. Et sådant greb kaldes en clap-trap, på dansk: klapfælde.

Referencer

- Atkinson, J. Maxwell 1989: *Our masters' voices: the language and body language of politics*, (London & New York: Routledge).
- Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John (eds.) 1984: *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, Studies in Emotion and Social Interaction, (Cambridge, UK: Cambridge University Press).
- Clayman, Steven 1992: Footing in the achievement of neutrality: the case of news-interview discourse, in: Paul Drew & John Heritage (eds.): *Talk at work. Interaction in institutional settings*, (Cambridge: Cambridge University Press).
- Davidson, Judy 1984: Subsequent versions of invitations, offers, requests, and proposals dealing with potential or actual rejection, in: J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, Studies in Emotion and Social Interaction, (Cambridge, UK: Cambridge University Press), pp. 102-128.
- Goffman, Erving 1981: Footing, in: *Forms of talk*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press), pp. 124-159.
- Jefferson, Gail 1983: Notes on Some Orderlinesses of Overlap Onset, in: Gail Jefferson: Two papers on 'Transitory Recipientship', in: *Tilburg papers in language and literature*, 30.
- Jørgensen, Charlotte, Christian Kock & Lone Rørbech 1994: *Retorik der flytter stemmer. Hvordan man overbeviser i offentlig debat* (København: Gyldendal).
- McIlvenny, Paul (ed.) 2002: *Talking Gender and Sexuality*, (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).
- Nielsen, Mie Femø 1999: Grundbegreber i nyere samtaleanalyse, i: Anne Holmen et al. (red.): *NyS 25*, (København: Dansk lærerforening).
- Nielsen, Mie Femø 2000: *Under lup i offentligheden – introduktion til public relations*, (København: Samfundslitteratur).
- Nielsen, Mie Femø 2001a: *Replik til journalistikken. Mikroanalyse af medieinterviewet*,

(København: Akademisk Forlag).

Nielsen, Mie Femø 2001b: Talsmandens skisma med italesættelse af multiple identiteter, i: Mie Femø Nielsen (red.): *Profil og offentlighed. Public relations for viderekomne*, (København, Samfundslitteratur).

Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation, in: *Language* 50(4), pp. 696-735.

Schegloff, Emanuel & Harvey Sacks 1973: Opening up closings, in: *Semiotica*, 8(4), pp. 289-327.